

*Välkommen
till*

Horla kyrka

Beskrivning över Horla kyrka

Alla de fornminnen som finns i Horla – domarringar, hällkistor och gravar från stenålder, bronsålder och järnålder – är ett bevis mer än något, om Horla och traktens urgamla bebyggelse redan under förhistorisk tid. Platsen där Horla kyrka står är troligen en gammal borgplats, denna slutsats kan man dra av formen på kullen.

Sockennamnet Horla är av forntida ursprung. Namnet är troligen kommet från ordet "Hyrla", "Hornla" med hänvisning till Horn. Horla skrivs 1421 Hørla och 1526 Horle, 1546 Hulla, 1582 Hiorla, 1594 Horlad, 1688 Hoola, för att 1730 skrivs Holla, och så uttalas det även idag av sockenborna.

Det föreligger två tydningar av namnet Horla. Kungliga Ortnamnskommittén skriver att namnet kan vara bildat av ordet horn, hörn, krök, eller betyda "Lilla Hol". Gissningsvis kan namnet ha samband med Säveåns ringlande lopp genom socknen, med många horn och krökar.

Kyrkan har i alla händelser anknytning till Säveån. Vattenmängden i våra åar var för tusen år sedan betydligt större än idag och utgjorde en viktig del av samfärdseln i landet. Kyrkorna vandrade upp utmed åarna under Västergötlands kristningstid. Kyrkobyggandet i våra bygder skedde genom missionen från England. Man lärde sig konsten att göra murbruk, som band samman gråstensväggarna och kunde på så sätt bygga de små, enkla landsortskyrkorna vi har så många av. "Den segrande Kyrkan bygger i sten."

Horla kyrka är från 1200-talet, byggnadsstilen kallas anglonormandisk och kom alltså med missionärer från England. Karakteristiskt för denna kyrkotyp är att torn saknas och koret avslutas med absid – en halvrund utbyggnad. I Horla kyrka är däremot koret avslutat med rak vägg utan absid. Kyrkorummet och koret skiljs åt av en ganska trång gång med portalartad valvbåge. Valvet kallas för triumfbåge och efter reformationen på 1500-talet togs den bort i de flesta kyrkorna. I Västergötland finns nu endast två triumfbågar av detta slag kvar,

nämligen Horla och Suntain.

Vid biskopsvisitationen 1710 av biskop Jesper Svedberg "projekterades att muren mellan kyrkan och koret skulle borttagas, på det att kyrkan måtte vackrare bliva. Från menigheten klagades att alltför ringa medel finnes." Och det var kanske inte så konstigt, bygden var fattig och en svår eldsvåda härjade byn och kyrkan år 1684, se nedan.

En intressant upptäckt gjordes så sent som 1958. Triumfbågens rappning hade fläckvis lossnat. Under ytskiktet upptäcktes kalkfärgade ytor, som i röd och grå ton efterliknade stora valvstenar lagda i sicksackmönster. Denna dekoreringsger ytterligare belägg för kyrkans anglonormandiska härstamning. Kanske också för den första kyrkobyggande församlingens fattigdom. Man hade inte råd att skaffa fram den äkta olidfärgade kalksten, som enligt kyrkostilen skulle ha placerats i valvet.

En stor mängd små och enkla landskyrkor av samma typ som Horla byggdes i Skara stift under 1100- och 1200-talen. De flesta tillhör nu ödekyrkorna eller ruinernas stora skara. Horla kyrka undgick detta öde, då man rev medeltidskyrkorna och byggde de stora Karl-Johanskyrkorna. Förslaget fanns även i det dåvarande Hols Pastorat, att de tre socknarna skulle gå samman och bygga en gemensam kyrka. Detta strandade på horlabornas massiva motstånd.

Eldsvåda i Horla

Fram t.o.m. 1500-talet finns inte mycket skrivet om Horla kyrka, men efter år 1684 finns det desto mer. En katastrof drabbade Horla kyrkby och kyrkan detta år. "Natten mellan den 24 och 25 april, då folket nyligen var insomnat, uppkom uti en häftig storm en skadelig vådeld i Horla by." Detta berättar byamännen tillsammans med vördige kyrkoherden Anders Osemius på Kullings härads sommaring den 17 juni 1684. Tinget hölls i Hols kyrkby, där tingshuset för Kullings härad då var beläget.

Dombokens protokoll:

"Elden yppade sig så svår, att ej allenast i aska lade husen på fyra hemman och tre soldatboställen uti byn. Men som högst beklagligt är, elden även kommit uti kyrkan, som nyligen reparerad var, såsom predikstolen, alle bänkar, kistor, altaret med dess täcke, mässhake med dess tillbehör, bibeln (Gustav Vasas 1541), samt alle de pengar och dokumenter, som där funnos."

Bara murarna var kvar av kyrkan. Församlingen hade nu för avsikt att hos överheten anhålla om hjälp till reparationen.

"Kyrkoherden framhöll nu, att som detta var en arm och liten socken och till större delen består av kronogods, som av sig själv till detta verks angripande fast ringa eller intet förmå kan."

Detta ville nu kyrkoherden och sockenborna bringa till rättens kännedom. I det följande protokollet sökte rätten även upplysningar om de gårdar som härjats av branden och skadornas omfattning. På detta sätt skapades möjlighet för församlingen och enskilda, som drabbats av olyckan, att få hjälp.

Så beslutade tingsrätten:

"att utsyning av ek på härads- och kronoskogen Brevikshult till kyrkan och andra byggnaders återuppbyggnad omedelbart verkställas."

Ganska snart blev kyrkan nödortfittigt iståndsatt och försedd med tak. De medeltida murarna var skadade, men inte värre än att de kunde repareras.

De kyrkoräkenskaper som finns kvar för Horla börjar 1687. Man har fått kollekt från Göteborgs- och Älvsborgs län, t.ex. 29 daler från Svenska kyrkan i Göteborg, 25 daler från Christine kyrka, Göteborg (Tyska kyrkan), 2 daler från Cronhuset Göteborg. Från Borås stad fick man 4 daler. Året efter, 1688, fick man 28 daler silvermynt från olika givare. *(Om man översätter till lön för en industriarbetare idag motsvarar 1 daler silvermynt år 1687 ungefär 3.900 kr. Det man fick på ett år från Göteborg motsvarar alltså ungefär en arbetares årslön idag! 1687 kunde man köpa 12,13 gr silver eller 0,88 gr guld för 1 daler silvermynt)*

År 1687 inköptes mässkläder, altarkläden, ljusstakar och mässböcker för 33 daler silvermynt *(dvs. motsvarande en arbetslön på 128.700 kr)*.

Offervilligheten från sockenborna var mycket stor. På alla sockenstämmor gav de närvarande 2 öre/mantal satt jord. Under många år gav de brudpar som vigdes i Horla kyrka ett litet bidrag till kyrkan. Familjen Kämpenfäldt på Brunnlid skänkte varje år en daler eller arbete som utfördes av deras drängar. Under 1698 inflöt en daler från en skjuten björn. Björnen kom från Bäne men sköts på Horla sockenskog, inte långt från Finnatorp. Vidare är det upptaget 2 daler för två vargskinn, vilket utgjorde kyrkans del i de skjutna djuren.

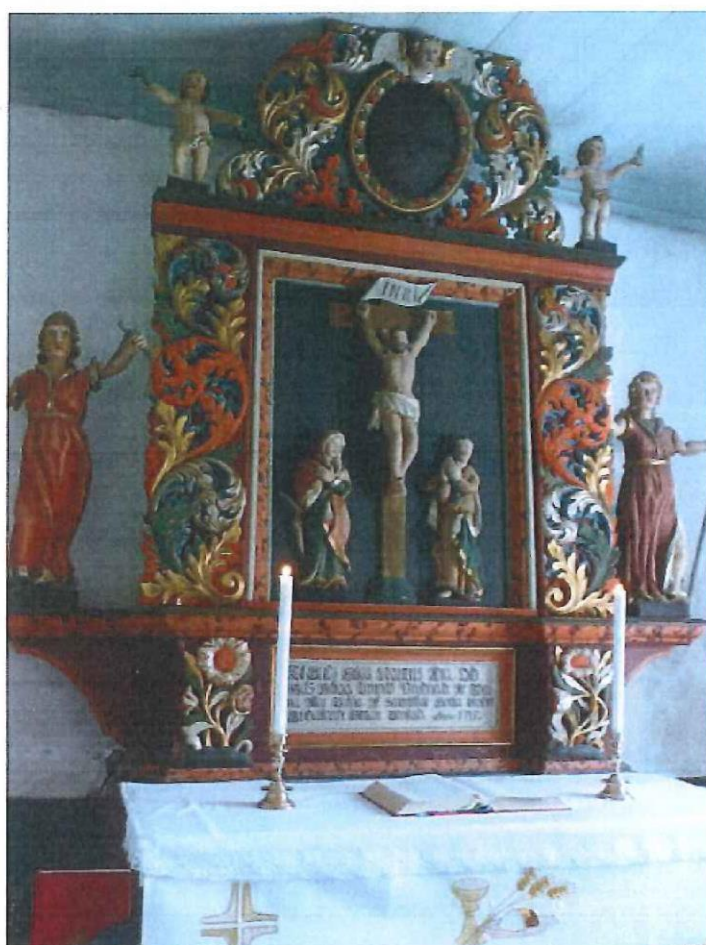
Under år 1697 blev klockstapeln färdig och Jon i Säckegärde, Långareds socken, fick 17 daler silvermynt för sitt arbete. Övriga kostnader för klockstapeln – spik och lön till Hans i Holskaryd för att han gjort smide – var 9 daler 40 öre.

Kyrkan blev kalkslagen både utan och innan år 1699 av murarmästare Sven Persson på Klinten, Bredareds socken, för 4 daler 16 öre. Snickaren Lars Jonsson i Mälltorp gjorde nya stolar (bänkar) för 7 daler 16 öre. Samma år fick man ånyo 1 daler för en skjuten björn.

29 mars 1703 står det i protokoll att "de gamla mässkläderna som inköptes 1687 är mycket dåliga och börjar sönderfalla, varför nya skall inköpas."

Den 20 mars 1706 inköptes en ny kyrkokalk av mäster Sven Wallman i Göteborg å 25 lod silver, 2 lod kom från den gamla förbrända kalken och 23 lod var nytt silver. Kostnad 31 daler.

Altartavlan

Bildhuggare och mäster Gustav Kielman erhöll den 29 december 1713 30 daler i förskott för att tillverka en altartavla till Horla kyrka, samt måla och försköna predikstolen. Den 29 maj 1715 kunde hans arbete avsynas och resterande dryga 30 daler betalades ut.

I altartavlans centrum ser man Jesus på korset och Maria, den sörjande modern, jämte aposteln Johannes. Inunder finns en inskription om altartavlans

tillkomst och årtal: "Til Guds Helga Namns Ähra och Hans Heliga Tempels prydnad är thenna Alltar Taffla af samtelige Horla sockns Gudälskande Hiertan Bekostad. Anno 1715."

En liten spännande detalj gömmer sig bakom altartavlan: där finns ett smalt, igenmurat fönster.

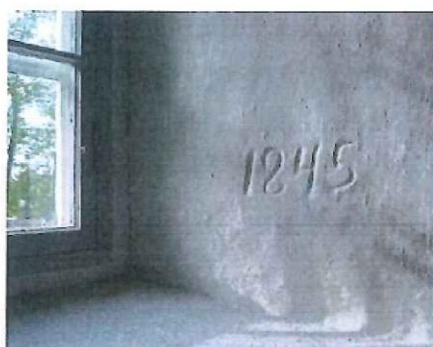
År 1717 har smeden i Bohult gjort nya lås och nycklar till kyrkan för 1 daler 5 öre.
År 1721 byggdes klockstapeln om, ett arbete som påbörjades redan 1719 i och med att man köpte in ekeblockar, som sedan sågades hos Börje i Oryd.

År 1722 fick glasmästaren 8 daler för att "han gjort unga fresker i korets fönster och även i kyrkan".

År 1729-30 lades kyrkans tak om med ekspån som sågats vid sågen i Oryd. Samma år har mästare Levenborg förfärdigat och stofferat taket – baldakinen – över predikstolen, samt målat akantusrankor under den nybyggda läktaren.

Av räkenskaperna och sockenstämmoprotokollen kan man konstatera att det tog mer än 40 år innan kyrkan var riktigt färdig efter den stora branden.

Renoveringen 1845

Kyrktaket lades om 1781, men sedan dröjde det till 1845 innan nästa stora reparation gjordes på kyrkan. Under Haqvin Östholms ledning täcktes taket om, väggarna putsades och vitlimmades, varvid gamla målningar täcktes över. Läktaren på nordsidan tillkom, baldakinen över predikstolen togs ner och fönstren förstörades både på höjden och bredden.

Baldakinen

Redan 1917 väcktes ett förslag att baldakinen skulle repareras, målas och återuppsättas, men arbetet kom inte till stånd förrän 1929.

Baldakinen omslutes av akantusprydnader, däremellan änglahuvuden med vingar och tre ovala tavlor, där det står "Helig" i två av dem och "Efs.6:3" i den tredje. Överst finns tre änglar blåsande i basuner. Inne i baldakinen finns en strålande sol och en vit duva.

Orgel

Orgelharmoniet på läktaren inköptes 1920 till en kostnad av 376 kr. Under flera år avsattes medel för att slutligen år 1966 kunna inköpa en ny piporgel, byggd av Magnussons orgelbyggeri i Göteborg. 27.000 kr fick man betala. Den har 5 stämmor fördelade på manual och pedal.

Ljuskrönorna

Ljuskrönan längst ner i kyrkan skänktes 1923 av kyrkoherde Johan Herman Hallén och den främre krönan skänktes 1950 av kyrkvärden Karl Jonsson och hans hustru Hilda.

Restaurering 1942

På en tavla ner till vänster i kyrkan beskrivs restaureringen 1942, då man tog fram äldre färger från 1700-talet mm. Kyrkoherde då var Rudolf Johansson och kyrkvårdar var Karl Jonsson och Edvin Johansson.

Så står den lilla sockenkyrkan, byggd under tidig medeltid, härjad av eld 1684, återuppbyggd, förnyad och återinredd under "Den stora ofredens tid". En viktig del i den medeltida kyrkointeriören som blivit bevarad till nutid. Ett vittnesbörd om den svenska fattigdomen, men framför allt om sockenbornas kärlek och offervilja till sin kyrka.

Källor:

Kyrkoräkenskaper 1687-1970

Sockenstämmor 1680-1861

Kyrkoblad 1974 Horla kyrka, Hugo Bengtsson

Kullings häradsrätt protokoll 1684

Sammanställt av Eric Carlsson, Hol

Redigerat, samt bilder Kerstin Eknor Gelotte 2009